

DOSSIER - LA REVOLUCIÓ DELS CLAVELLS: PERSPECTIVES I LLEGATS

Els Estats Units i la CIA davant del 25 d'abril de 1974

Irene Flunser Pimentel

Diversos soldats de la secció de francotiradors, comandats per l'alferes Marcelino, esperen l'èxit dels esdeveniments vinculats a la Revolució dels Clavells, el 25 d'abril de 1974 a Lisboa. Fotografia: Alfredo Cunha (via Fundació Mário Soares i Maria Barroso)

Quan el 25 d'abril de 1974 es va produir el cop d'estat militar del Moviment de les Forces Armades (MFA) que va iniciar la transició cap a la democràcia a Portugal, sorprenentment no es van produir reaccions per part dels representants dels països occidentals. Tanmateix, el món es trobava en plena Guerra Freda, dividit en dos blocs, i en un d'aquests blocs estaven integrats els països de l'OTAN, inclòs Portugal. El final del règim dictatorial a Portugal, sota el mandat de Marcello Caetano a la presidència del Consell de Ministres, entre el 27 de setembre de 1968 i el 25 d'abril de 1974, va coincidir aproximadament amb la presidència de Richard Nixon als Estats Units. Un altre protagonista del moment va ser Henry Kissinger, primer com a conseller de Seguretat Nacional i, posteriorment, entre el 22 de setembre de 1973 i el 20 de gener de 1977, com a responsable del Departament d'Estat nord-americà de Nixon i de Gerald Ford.

La presència nord-americana a Portugal durant el marcel·lisme

La relació lusoamericana va ser més positiva durant la presidència de Marcello Caetano, que havia heretat de Salazar una relació distant amb els Estats Units a causa de la guerra

colonial. En efecte, quan Richard Nixon va arribar a la Casa Blanca, va prometre que els Estats Units deixarien de “donar lliçons a Portugal” respecte a l'Àfrica. No obstant això, a finals del 1973 es reflectia “la deixadesa general de Washington” a l'ambaixada de Lisboa, la secció política de la qual l'octubre d'aquell any només tenia tres agents i l'Agregadoria de Defensa (Defense Attaché Office) incloïa sis agents, sota el comandament de l'agregat de Defensa i Aeronàutica, el coronel Peter P. Blackley.

En tant que la seva única “font institucional” per als informes que adreçava a l'Agència d'Intel·ligència de la Defensa (DIA, per la sigla en anglès) era la jerarquia militar portuguesa, en aquesta agència no hi va constar res sobre les protestes dels oficials portuguesos que donarien origen a l'MFA. Fins al 25 d'abril de 1974, la CIA a Lisboa la va dirigir John Morgan, nouvingut a Portugal, i a la capital portuguesa només tenia dos agents, Leslie F. Hughes i Frank W. Lowell, des de juliol i maig del 1973. Aquests agents es van limitar a fer el mateix que els seus antecessors, segurs de la immutabilitat de la situació política portuguesa. [1] En sospesar “les hipòtesis que el règim fos enderrocant per una acció dels comunistes”, els analistes de la CIA van concloure que no hi havia raó per “alarmar-se”, tal com també considerava la Direcció General de Seguretat (DGS) portuguesa. [2]

Confraternització entre el poble i els militars durant el setge al quarter de la Guàrdia Nacional Republicana on s'havia refugiat el cap del Govern, Marcelo Caetano, el 25 d'abril de 1974 a Lisboa. Fotografia: Mário Varela Gomes (via Fundació Mário Soares i Maria Barroso)

És cert que, el febrer del 1974, la secció militar de l'ambaixada nord-americana va enviar a

la DIA “informació sobre una petició presentada al Govern dos mesos abans per part de 1.500 professionals de les forces armades”, però no s’indicava “cap nom dels signants —i no es va fer cap esforç per identificar-los”. El mes següent, l’ambaixador Stuart Nash Scott, arribat a Lisboa el 10 de gener, és a dir, més d’un any després de la sortida de l’anterior ambaixador, Ridgway B. Knight, va esmentar el “moviment dels oficials”.

En atribuir propòsits corporatius als militars involucrats, va preveure que una revolta “més ben planejada i menys arrauxada” que la del 16 de març es podria repetir, [3] però va considerar que el lideratge “havia estat, de moment, decapitat a la metròpoli”.

L’ambaixador va afegir que alguns dels revoltats havien estat detinguts “per l’odiada DGS” i que el llavors capità Carlos Fabião havia denunciat un intent de cop per part de Kaulza de Arriaga. Després del cop militar fallit de Caldas da Rainha, i probablement influïda per l’optimisme de la DGS, la CIA va formular la previsió incorrecta que durant alguns mesos no es produiria cap “nou intent insurreccional”. [4]

Basant-se en els telegrams de John Morgan i de l’espionatge militar nord-americà a Lisboa, a finals de març els serveis de la CIA a Europa Occidental van iniciar una anàlisi aprofundida sobre Portugal intitulada “Cracks in the Façade” (Esquerdes a la façana). No obstant això, el document encara estava per acabar el 25 d’abril de 1974. [5]

En sospesar les hipòtesis que apuntaven que el règim fos enderrocant per una acció dels comunistes, els analistes de la CIA van concloure que no hi havia raó per “alarmar-se”

Un any i mig més tard, l’octubre del 1975, el director de l’Oficina d’Intel·ligència i Recerca (BIR, per la sigla en anglès) del Departament d’Estat dels Estats Units, William Hyland, declararia, davant de la comissió Pike a Washington, sobre la falta de previsió per part de la CIA respecte del cop d’estat del 25 d’abril de 1974. Kissinger, indignat per la declaració de Hyland, va exclamar: “Per què coi havíem de saber nosaltres més del que sabia Caetano?” L’interlocutor va recordar que a la CIA se li pagava justament per preveure cops d’estat, i va posar de manifest que, entre el 16 de març i el 25 d’abril de 1974, l’agència no havia transmès cap informació sobre el que passava a Portugal, perquè no en tenia. [6]

L’èxit del 25 d’abril i la sorpresa dels Estats Units

El Moviment dels Capitans, que va fer caure el règim dictatorial i colonial portuguès, va obtenir una victòria aclaparadora en l’*operação Viragem Histórica* (operació Gir Històric) en escasses 19 hores, des del primer senyal de ràdio a les 22.55 del dia 24 fins a les 18.00 del dia 25, quan Marcello Caetano es va rendir. El cop d’estat va sorprendre els serveis d’informació occidentals que es relacionaven amb la DGS, de la qual rebien informació sobre la situació portuguesa i, per aquest motiu, compartien el desconeixement d’aquesta policia política. La nit del 24 al 25 d’abril de 1974, l’encarregat de negocis Richard Post

representava els Estats Units a Lisboa com a substitut de l'ambaixador Stuart Nash Scott, que es trobava fora, a la base militar de Lajes, a les Açores.

El telèfon va sonar a casa de Post, al barri de Restelo, on un dels guàrdies, exagent de la DGS, va contestar la trucada al garatge i va avisar immediatament l'encarregat de negocis nord-americà per telèfon intern, al crit de "Perill, perill". Post no va comprendre què li estava dient i la seva dona, mig adormida, va traduir: "Ah, aquest és el nom del guàrdia!" Post va penjar el telèfon i la parella va tornar a dormir fins a les "sis del matí, quan un dels agregats militars" els va trucar per telèfon "per dir-los que hi havia tancs al carrer i música militar a la ràdio". [7]

L'encarregat de negocis es va traslladar a l'ambaixada dels Estats Units, llavors situada al carrer Duque de Loulé, a Lisboa, on es va reunir amb l'agent de la CIA John Morgan, i tots dos van intercanviar informació amb els militars nord-americans de la base de l'OTAN a Oeiras i amb el cònsol nord-americà a Porto, Rush W. Taylor. La CIA no va entendre bé les primeres informacions sobre "els esdeveniments a Lisboa", perquè considerava que l'MFA el constituïen "partidaris del general António de Spínola, el vicecap de l'Estat Major de les Forces Armades que havia estat destituït feia un mes".

El matí del 25 d'abril, en ser despertat a les Açores per Richard Post, l'ambaixador Scott no va enviar un telegrama fins a les 9.50, intitulat "Disturbis a Portugal". A les onze, es va informar Washington que a Lisboa hi havia "tensió, però també calma, i un nombre important de militars als carrers", però que no estava clar qui dirigia els "dissidents". Aquest "primer telegrama al Departament d'Estat, de les onze del matí del 25 d'abril, revelava" una total ignorància de l'ambaixada dels Estats Units sobre qui eren els líders de la revolta. [8]

El primer telegrama enviat a Washington a les onze del matí del 25 d'abril revelava una total ignorància de l'ambaixada dels Estats Units sobre qui eren els líders de la revolta

Entre les sis i les set de la tarda, quan Marcello Caetano es va rendir al Largo do Carmo, [9] hi va haver un problema tècnic en les comunicacions de l'ambaixada amb l'exterior i, per això, els diplomàtics a Lisboa van enviar dos telegrams en què demanaven a Washington que els truquessin "immediatament". Al voltant de les 19.30, Post va informar el Departament d'Estat que l'emissora dels rebels havia confirmat la caiguda del govern i havia anunciat que Marcello Caetano s'havia rendit incondicionalment al general Spínola. També va alertar el Departament d'Estat d'un "greu incident" a prop de la seu de la DGS, a les 20.10 del 25 d'abril, des d'on es van disparar trets que van causar 4 morts i 45 ferits. Més tard, Post va enviar per telègraf a Washington el text següent: "Suposem que es plantejarà la qüestió del reconeixement del nou règim per part dels Estats Units i sol·licitem les instruccions oportunes." [10]

Els memoràndums de la CIA

Ja al matí del dia 26 d'abril, la CIA va emetre un primer memoràndum, titulat "Cop a Portugal", atribuït —erròniament— a Spínola, que era lloat per haver "organitzat i liderat magistralment" el cop. Les previsions eren que els militars de l'MFA seguirien les polítiques defensades per Spínola i que el nou poder a Lisboa també podria comptar amb les "millors relacions amb la resta d'Europa i l'OTAN". Al Departament d'Estat, l'equip d'anàlisi sobre Portugal, compost per Wells Stabler, Ellwood Rabenold i d'altres, va elaborar un primer informe destinat a Henry Kissinger, qui el 26 d'abril va enviar un telegrama a tots els seus representants diplomàtics en què els demanava que no s'esmentés res del que passava a Portugal.

En aquest sentit, Kissinger va ordenar telegràficament al representant a Lisboa que s'evités qualsevol comentari sobre la política colonial portuguesa, per no donar la impressió que l'administració nord-americana "estava involucrada en el procés polític intern portuguès". El 27, el secretari d'Estat va donar instruccions a fi d'evitar qualsevol acció "considerada com un 'reconeixement'" del nou règim, però, dos dies més tard, Paul J. Hare, del Departament d'Estat, va anunciar "la continuació de les relacions" entre Portugal i els Estats Units, que defensaven el "dret d'autodeterminació" dels "territoris africans". [11]

El 8 de maig de 1974, la CIA va emetre un memoràndum sobre Portugal en què relatava que, després d'haver pres ràpidament el poder el 25 d'abril, l'MFA havia demanat al general Spínola de liderar la Junta de Salvació Nacional (JSN), integrada pel general Costa Gomes i cinc oficials superiors més. Tots havien estat "convidats a incorporar-s'hi després de la revolta", tot i que era possible que Spínola i Costa Gomes en tinguessin coneixement previ i haguessin preferit "romandre en segon pla per estar disponibles per a un altre intent en el cas que aquest fracassés".

Els nord-americans consideraven possible que "els joves oficials, actuant pel seu propi compte", haguessin demanat el suport de Spínola i Costa Gomes al final del procés. Fos com fos, l'MFA es mantenia fins aleshores en segon pla, segons la CIA, que atribuïa molta importància al general Spínola. Subratllava la seva aposta "per una federació de Portugal i dels seus territoris ultramarins amb una autonomia i equitat considerables, i que estava disposat amb el temps a permetre'ls decidir si romanien o no en la federació esmentada". Al contrari, "alguns dels membres colpistes havien adoptat posicions que anaven des de la independència immediata fins a mesures intermèdies que conduïssin al mateix final, com un alto el foc immediat seguit de negociacions". [12]

Kissinger va ordenar que s'evités qualsevol comentari sobre la política colonial portuguesa, per no donar la impressió que l'administració nord-americana "estava involucrada en el procés polític intern portuguès"

Per segona vegada, el 20 de maig de 1974, el president de la República, el general António de Spínola, va rebre l'ambaixador Stuart Nash Scott, i li va assegurar que el pròxim Govern provisional no tindria cap ministre comunista o socialista. Ara bé, com se sap, es van incloure dos comunistes en el primer Govern, dirigit per Adelino da Palma Carlos: Álvaro Cunhal, líder del Partit Comunista Portuguès (PCP) i ministre sense cartera, i el sindicalista Avelino Gonçalves, com a ministre de Treball. Scott, per la seva banda, va desmentir categòricament a Spínola els rumors que "la CIA estava conspirant amb els membres de l'antiga DGS per organitzar un contracop" d'extrema dreta a Portugal. [13]

Però l'opinió de Scott no era la posició oficial de la diplomàcia nord-americana ni la de Henry Kissinger, que llavors ostentava els càrrecs de secretari d'Estat i de conseller de Seguretat Nacional del president dels Estats Units. Kissinger va començar a dramatitzar la situació a Portugal, perquè temia un "contagi" de l'èxit dels comunistes portuguesos a Itàlia, Espanya o Grècia i, el juliol del 1974, va instruir Scott per pressionar les autoritats portugueses, ja que "Portugal preocupava els Estats Units". Com es veurà més endavant, l'ambaixador a Lisboa seria substituït poc després. [14]

La gran preocupació de Kissinger per Portugal va augmentar amb la dimissió de Spínola de la presidència de la República, després dels fets del 28 de setembre de 1974. [15] En preparar la reunió entre el llavors president, Gerald Ford; el cap d'estat portuguès, Costa Gomes, i el ministre Mário Soares, que visitaven els Estats Units a l'octubre, Kissinger va suggerir que el president fes pública la seva "seriosa preocupació per la influència creixent de l'esquerra i la participació dels comunistes a Portugal". A més, considerava que els Estats Units haurien "de destacar la importància de la permanència de Portugal a l'Aliança de l'Atlàntic Nord [OTAN], així com subratllar que l'extensió de l'acord per la base militar de Lajes era d'interès comú". [16]

El 18 d'octubre de 1974, ja a Washington, el president Costa Gomes va garantir a Ford i a Kissinger que els "portuguesos tenen un fort sentiment anticomunista" i, que per tant, el risc que hi hagués un "govern predominantment comunista" a Lisboa era molt baix. El general va recordar haver estat destinat a la base de l'OTAN de Norfolk, el 1956, on havia estat l'únic militar que va veure els plans nuclears de l'Aliança Atlàntica contra els països del Pacte de Varsòvia.

La gran preocupació de Kissinger per Portugal va augmentar amb la dimissió de Spínola de la presidència de la República, després dels fets del 28 de setembre de 1974

En garantir que el Govern i les forces armades portugueses volien establir un règim "democràtic, amb llibertat per a tothom", Costa Gomes va assegurar que Portugal seria fidel als seus compromisos internacionals i a l'OTAN. Després, en un dinar amb Ford i Kissinger, el secretari d'Estat va comparar Mário Soares amb el dirigent rus enderrocat per la Revolució bolxevic del 1917. "Vostè és un Kérenski", va dir Kissinger a Soares, tot

afirmit creure en la seva sinceritat, però considerant-lo “un ingenu”. Quan Mário Soares va assegurar que ell no volia ser com aquest polític rus, Kissinger li va respondre: “Kérenski tampoc”. [17]

Perilla la inclusió de Portugal al Grup de Planificació Nuclear de l’OTAN

El 28 d’octubre de 1974, l’ambaixador dels Estats Units a Lisboa, Stuart Nash Scott, va rebre un telegrama amb un missatge secret de Henry Kissinger perquè el llegís a Costa Gomes, que ja havia tornat a Lisboa després de la seva visita als Estats Units. En la missiva, que tractava dels secrets nuclears de l’OTAN i la participació de militars portuguesos en les reunions del Grup de Planificació Nuclear (NPG, per la sigla en anglès), Kissinger mostrava la seva preocupació que “es possessin en risc uns documents sensibles que contenen informació nuclear, com a conseqüència de procediments inadequats per part del Govern portuguès”. El secretari d’Estat afegia, tanmateix, que estava segur que Costa Gomes comprendria que l’administració nord-americana donés suport a “la proposta del secretari general, el general Luns, que Portugal es retirés, de moment, de l’NPG”. [18]

El general Costa Gomes va contestar afirmativament a la retirada, “de moment, de Portugal de l’NPG” i “va entendre perfectament les preocupacions del secretari d’Estat sobre la informació sensible”, però va assenyalar que les “preocupacions del secretari d’Estat Kissinger sobre la situació política de Portugal” eren exagerades, i va argumentar el següent: “Álvaro Cunhal [líder històric del PCP] és ministre sense cartera i, per tant, sense accés directe a cap document secret del Govern portuguès.” Costa Gomes va advertir que, tan aviat com el sistema de seguretat fos considerat adequat, “consideraria ofensiu que se li continués negant a Portugal l’accés al material de l’OTAN”. En un telegrama del 7 de novembre de 1974, Kissinger es va felicitar de l’“assenyada” decisió “d’estadista” de Costa Gomes, “pensant en els interessos” de l’Aliança Atlàntica. [19]

L’actitud de la CIA a Portugal i el fantasma de Xile

A principis del 1975, l’ambaixador nord-americà a Lisboa va ser substituït per Frank Carlucci. El relleu va ser degut a una investigació duta a terme per Vernon Walters, director adjunt de la CIA, en què criticava Scott. Kissinger va nomenar com a nou ambaixador a la capital portuguesa Carlucci, exagent de la CIA i conseller polític a l’ambaixada dels Estats Units a Rio de Janeiro, on havia pres part en la desestabilització política del país mitjançant les seves connexions amb el governador Carlos Lacerda, que el 1964 havia instigat el cop d’estat militar contra el Govern de João Goulart. [20]

De manera comprensible, la intervenció de la CIA a Portugal va augmentar exponencialment després del 28 de setembre de 1974, com va revelar el Centre d’Estudis de Seguretat Nacional (CESN) de l’Estat Major General de les Forces Armades, en un informe titulat “Possibles activitats de la CIA a Portugal”, del 12 de març de 1975, l’endemà de l’intent de cop d’estat de Spínola. [21] La mateixa CIA sabia que es temia que els Estats

Units planegessin un cop d'estat militar d'extrema dreta a Portugal i, d'altra banda, un dels responsables de la DIA, el general Samuel Wilson, va declarar que les activitats de la CIA a Xile afectaven la recollida d'informació sobre l'MFA per part dels nord-americans. [22]

L'informe del Centre d'Estudis de Seguretat Nacional relatava el temor de Kissinger que la situació portuguesa s'encomanés a Espanya, França, Itàlia i Grècia

Quan es va informar de dues visites a Portugal del director adjunt de la CIA, el general Vernon Walters, al maig/juny i al setembre del 1974, el CESN es va adonar que, degut al desacord amb Kissinger sobre la força del comunisme a Portugal, l'ambaixador Stuart Nash Scott havia estat substituït per Carlucci. També va advertir contra el nou personal de l'ambaixada dels Estats Units, on, entre juny i desembre del 1974, el nombre de funcionaris havia augmentat notablement, ja que tenia 155 treballadors nord-americans i 102 empleats locals. La comparació entre Xile i Portugal estava relacionada amb l'actitud del secretari d'Estat Kissinger respecte als "antecedents a la premsa" a Xile. L'informe del CESN també relatava el temor de Kissinger que la situació portuguesa s'encomanés a Espanya, França, Itàlia i Grècia. [23]

Kissinger *versus* Carlucci i la permanència de Portugal a l'OTAN

En manifestar la seva preocupació davant d'una possible intervenció estrangera a Portugal, el Consell de la Revolució (CR), creat després de l'intent de cop de Spínola de l'11 de març, va concloure, el 3 d'abril de 1975, que era necessari "fer esforços per no provocar accions que comportessin la sortida de Portugal" de l'OTAN. L'1 d'abril, Carlucci va enviar un telegrama confidencial des de Lisboa al Departament d'Estat en què desaconsellava fortament a l'administració Ford de prendre mesures més dures respecte a Portugal i impedir la seva permanència en l'OTAN. Mentre que el Departament d'Estat defensava aquesta posició, el secretari de Defensa, James Schlesinger, afirmava la necessitat de "trobar una manera simbòlica d'aïllar Portugal sense excloure'l" de l'Aliança Atlàntica. [24]

D'altra banda, a Lisboa, Carlucci va assenyalar que els "moderats" estaven "desanimats, desunits i sense líder". No obstant això, va observar que hi havia a Portugal "una població conservadora, l'Església, els militars moderats, una llarga tradició prooccidental i un president prooccidental, per més debilitat que estigui". Així doncs, l'ambaixador a Lisboa va aconsellar a Occident de "donar suport als moderats, no abandonar-los", ja que en el "clima psicològic del país, l'estratègia [d'aïllament] només donaria als comunistes oportunitats per explotar-la". [25]

Carlucci va suggerir a Ford i Kissinger que no expulsessin Portugal del Tractat de l'Atlàntic Nord durant la cimera de l'OTAN que s'havia de fer a Brussel·les el maig del 1975. També

va advertir que la retirada d'informació classificada a Portugal suposaria "debilitar Costa Gomes" i "soscar els militars moderats al si de les forces armades". Ford i Kissinger no van seguir els consells de Carlucci.

Cal recordar que, durant la dictadura de Salazar i Caetano, Portugal havia estat l'únic membre de l'OTAN que va autoritzar obertament els Estats Units a utilitzar la base militar de Lajes per a operacions sense relació directa amb la defensa de l'Aliança Atlàntica. Aquesta autorització estava prevista en una clàusula secreta de l'acord lusoamericà sobre la utilització per part dels Estats Units de la base aeronaval de les Açores, que havia expirat el 6 de febrer de 1974 i que el 25 d'abril d'aquell any encara no s'havia renovat.

A mitjans del 1975, en un moment en què Washington demanava autorització perquè els seus avions amb destinació al Pròxim Orient i a l'Àfrica Austral passessin per les Açores, el cap de Govern Vasco Gonçalves va informar els Estats Units que la referida clàusula secreta s'hauria de suprimir. El primer ministre portuguès va participar, el 30 de maig de 1975, en la cimera de l'OTAN a Brussel·les, on va confirmar la voluntat de Portugal de seguir en l'Aliança. No obstant això, va advertir el president Ford que el seu país no era "un cavall de Troia dins de l'OTAN".

Carlucci va suggerir a Ford i Kissinger que no expulsessin Portugal del Tractat de l'Atlàntic Nord durant la cimera de l'OTAN que s'havia de fer a Brussel·les el maig del 1975

El secretari d'Estat, Henry Kissinger, present a la cimera, era partidari de l'estratègia d'abandonar Portugal, ja que considerava que així la Revolució portuguesa seria una vacuna per a la resta d'Europa occidental, i discrepava de Carlucci. En una trucada a Arthur Hartman, Kissinger va afirmar que fins i tot podria ser bo que els comunistes avancessin a Portugal, per després poder esclafar-los, i llavors els Estats Units estarien disposats a ajudar el país. [26]

El dia 19 de juliol, el Partit Socialista va anar a totes amb una enorme manifestació a l'Alameda D. Afonso Henriques, a Lisboa, on Mário Soares va exigir la dimissió de Vasco Gonçalves. Aquell mateix dia, Henry Kissinger va enviar un telegrama a Carlucci en què expressava la seva convicció que s'havia de donar suport als partits i militars moderats portuguesos mitjançant ajut econòmic. Va demanar a l'ambaixador a Lisboa que comunicés aquesta posició a Ernesto Melo Antunes, llavors ministre d'Afers Estrangers, i que es convertiria en l'ideòleg del Grup dels Nou (Grupo dos Nove). [27] El secretari d'Estat nord-americà va advertir que un gir a l'esquerra a Portugal faria "molt difícil obtenir el suport de l'opinió pública i del Congrés per renovar l'ajut econòmic" al país.[28]

En camí cap al 25 de novembre de 1975

El mes d'agost calent [29] va ser decisiu a Portugal, concretament a causa del "Documento dos Nove" (Document dels Nou), l'autor principal del qual era Melo Antunes; el document es va enllestir el dia 6, i l'endemà es va presentar al president de la República i es va divulgar públicament en la tercera edició del *Jornal Novo*, amb el títol "Document Melo Antunes: el grup no radical proposa una alternativa per a la crisi política". El 8 d'agost, el president de la República, Costa Gomes, va prendre jurament al cinquè Govern provisional, presidit per Vasco Gonçalves.

Mário Soares va escriure una carta oberta a Costa Gomes, publicada en el *Jornal Novo* del mateix dia, en què qualificava el cinquè Govern provisional d'"ultramajoritari, sense credibilitat". Per a Frank Carlucci, "la carta de Soares, juntament amb el 'Document Melo Antunes'", demostrava que els civils moderats s'estaven unint als militars. Vernon Walters va lliurar a Kissinger el dia 30 d'agost un memoràndum sobre la situació portuguesa. Títulat "Portugal al caire de la guerra civil", el document informava que era "gairebé segur" que el Grup dels Nou "instal·laria el seu quarter general al nord, declararia públicament la intenció de deslliurar el Govern i l'exèrcit dels comunistes, exigiria el desmantellament del Consell de la Revolució i la dimissió del govern de Vasco Gonçalves, i llançaria una operació militar sobre Lisboa". [30]

Curiosament, Walters no estava informat que la relació de forces al Consell de la Revolució havia canviat cinc dies abans, precisament amb la readmissió dels membres del Grup dels Nou. D'altra banda, l'ambaixador nord-americà a Lisboa semblava més pessimista respecte a Portugal, i en el seu telegrama al Departament d'Estat de l'1 de setembre de 1975 lamentava la possible elecció de Vasco Gonçalves com a cap de l'Estat Major de les Forces Armades, després de la seva sortida del Govern. Carlucci va confessar el seu dilema sobre com tractar Portugal, perquè, si tallaven l'ajuda al país, els Estats Units donarien motius al PCP per criticar els "moderats" i acusar l'ajuda humanitària de ser "políticament condicionada". [31]

A l'octubre, Ernesto Melo Antunes va ser rebut per Gerald Ford i Kissinger a Washington i, el 3 de novembre de 1975, Carlucci va començar una gira pel nord de Portugal, davant dels rumors que s'estava preparant un cop d'estat de dretes. El 19 de novembre, Frank Carlucci va ser rebut per Costa Gomes a Belém, sis dies abans que la situació militar i política canviés a Portugal.

REFERÈNCIES

- 1 — Antunes, J. F. (1986). *Os Americanos e Portugal, vol. I. Os Anos de Richard Nixon. 1969-1974*. Lisboa: Dom Quixote, p. 56-57, 112-113, 241-244.
- 2 — Antunes, J. F. (1992). *Nixon e Caetano, Promessas e Abandono*. Lisboa: Difusão Cultural, p. 322, 323, 324, 345.

- 3 — N. d. T.: El 16 de març de 1974, un regiment d'infanteria de Caldas da Rainha es va revoltar i va intentar marxar sobre Lisboa, però la revolta va ser avortada el mateix dia.
- 4 — Simas, N. (2008). *Portugal Classificado. Documentos Secretos Norte-americanos 1974-1975*. Lisboa: Aletheia Editores, p. 20, 22-24.
- 5 — Antunes, J. F. (1991). *Kennedy e Salazar, O Leão e a Raposa*. Lisboa: Difusão Cultural, p. 106-108.
- 6 — Simas, N. (2008). *Portugal Classificado. Documentos Secretos Norte-americanos 1974-1975*. Lisboa: Aletheia Editores, p. 19-20.
- 7 — Antunes, J. F. (1992). *Nixon e Caetano*, p. 311, 349.
- 8 — Antunes, J. F. (1992). *Nixon e Caetano*, p. 351-352.
- 9 — N. d. T.: L'encara president del Consell de Ministres s'havia refugiat des de primera hora del matí a la caserna de la Guàrdia Nacional Republicana (GNR) situada en aquesta plaça del centre de Lisboa.
- 10 — Antunes, J. F. (1986). *Os Americanos e Portugal*, p. 267.
- 11 — Antunes, J. F. (1986). *Os Americanos e Portugal*, p. 298, 317-318.
- 12 — Arxiu de la CIA, CIA-RDP79T00975A00110001-6, *Central Intelligence Bulletin*, 8/5/74; CIA-RDP80B01495R000600050009-5 Office of the Director, Central Intelligence Interagency Memorandum, subject: Portugal, after the coup, May 1974, p. 1-6.
- 13 — Simas, N. (2008). *Portugal Classificado. Documentos Secretos Norte-americanos 1974-1975*. Lisboa: Aletheia Editores, p. 29-30, 64-65.
- 14 — Arxiu de la CIA, CIA-RDP79T00975A027000010028-1.
- 15 — N. d. T.: Spínola va dimitir després de la seva implicació en la frustrada manifestació anomenada de la "majoria silenciosa" del 28 de setembre de 1974.
- 16 — Simas, N. (2008). *Portugal Classificado. Documentos Secretos Norte-americanos 1974-1975*. Lisboa: Aletheia Editores, p. 45.
- 17 — Gomes, B. i Moreira de Sá, T. (2008). *Carlucci vs. Kissinger: Os EUA e a Revolução Portuguesa*. Alfragide: Dom Quixote, p. 91-101,
- 18 — Gomes, B. i Moreira de Sá, T. (2008). *Carlucci vs. Kissinger: Os EUA e a Revolução Portuguesa*. Alfragide: Dom Quixote, p. 102-108
- 19 — Simas, N. (2008). *Portugal Classificado. Documentos Secretos Norte-americanos 1974-1975*. Lisboa: Aletheia Editores, p. 69-71.
- 20 — Castaño, D. i Rezola, M. I. (2021). *O Conselho da Revolução 1975-1982. Uma Biografia*. Lisboa: Edições, p. 70, 74-77, 86-87.
- 21 — N. d. T.: L'11 de març de 1975, un regiment de paracaigudistes de la base de militar de Tancos va intentar un cop d'estat per restituir Spínola com a president de la República, amb el suport d'una trama civil d'elements de dreta i d'extrema dreta. Poques hores després, però, el cop va fracassar i Spínola va fugir cap a Espanya.
- 22 — Arxiu de la CIA, CIA-RDP79R01099A002000080002-6 Memorandum for the director, 13 de desembre de 1974.
- 23 — "Possíveis actividades da CIA em Portugal", informe del Centro de Estudos de Segurança Nacional (CESN), 12 de març de 1975. Serviços de Coordenação da Extinção da PIDE/DGS e LP, NT 837, CIA Proc 4/75, p. 1-10, 21-24.
- 24 — Gomes, B. i Moreira de Sá, T. (2008). *Carlucci vs. Kissinger: Os EUA e a Revolução Portuguesa*, p. 187-188.

- 25 — Simas, N. (2008). *Portugal Classificado. Documentos Secretos Norte-americanos 1974-1975*. Lisboa: Aletheia Editores, p. 75-76.
- 26 — Simas, N. (2008). *Portugal Classificado. Documentos Secretos Norte-americanos 1974-1975*. Lisboa: Aletheia Editores, 238-240, p. 101-102.
- 27 — N. d. T.: El Grup dels Nou estava format per oficials de l'MFA de tendència moderada. Van ser els autors d'un document que pretenia aclarir les posicions polítiques i ideològiques entre els militars, i que va acabar imposant les seves tesis a la facció més radical.
- 28 — Gomes, B.; Moreira de Sá, T. (2008). *Carlucci vs. Kissinger: Os EUA e a Revolução Portuguesa*, p. 235-236, 258-262.
- 29 — N. d. T.: Referència a l'anomenat Estiu Calent, en què, després de la presa de possessió del V Govern provisional clarament escorat a l'esquerra, es va produir al centre i al nord de Portugal una vasta mobilització popular anticomunista, encoratjada per sectors moderats, de dreta i d'extrema dreta, que va assetjar, va assaltar i va incendiar seus del PCP i d'altres organitzacions d'esquerres, i va portar Portugal al caire de la guerra civil.
- 30 — Gomes, B.; Moreira de Sá, T. (2008). *Carlucci vs. Kissinger: Os EUA e a Revolução Portuguesa*, p. 310.
- 31 — Gomes, B.; Moreira de Sá, T. (2008). *Carlucci vs. Kissinger: Os EUA e a Revolução Portuguesa*, p. 76-77, 92-93.

Irene Flunser Pimentel

Irene Flunser Pimentel és doctora en Història Institucional i Política Contemporània i investigadora de l'Institut d'Història Contemporània (IHC, Universidade Nova de Lisboa). Ha fet diversos estudis sobre l'Estado Novo, el període de la Segona Guerra Mundial, la situació de les dones i la policia política durant la dictadura de Salazar i Caetano, i també ha analitzat la seva relació amb els serveis secrets occidentals. És autora i coautora de diversos articles en revistes de referència i de més d'una vintena de llibres.